Цана асобнага нумару 20 гр.

Przesyłka opłacona ryczałtem.

№ 27 (174) Вільня, Серада 25 Красавіка 1928 г. Год IV.

СЯЛЯНСКАЯ НІВА

Няхай жыве Беларускі Народ!
Зямля сялянству без выкупу!

АДРЭС РЭДАКЦЫІ І АДМІНІСТРАЦЫІ: Вільня, Вострабрамская вул. № 8, кв. 1. (Wilno, ulica Ostrobramska Nr. 8, m. 1). Рэдакцыя адчынена штодня ад 9 да 3 гадз. апрача сьвята. Рэдактар прыймае ад 12-ай да 2-ой гадзіны.

Орган Беларускага Сялянскага Саюзу. Беларуская палітычная, грамадзкая, літэратурная і гаспадарчая газэта. — ВЫХОДЗЕ Ў СЕРАДУ І СУБОТУ. —

ПАДПІСКА: На адзін месяц — 1 злоты, на тры месяцы — 3 зл., на шэсьць месяцаў — 4 зл., на год — 8 зл. Для заграніцы удвая даражэй. Аплата надрукаванага залежыць ад Рэдакцыі.

Беларуская справа.

Гэта такая рэч, аб якой на роўні з намі Беларусамі турбуюцца і нашыя праціўнікі. Адныя з іх адкрыта і проста гавораць: ня хочам з вамі лічыцца — будзем вас душыць, а другія, ўдаючы прыяцеляў і прызнаючы актуальнасьць справы, у нейкай найвышэйшай трывозе імкнуцца ласкаю асядлаць Беларускі Народ і праехацца на ім. Найвыразьней зьяўляецца гэта ў дзьвёх віленскіх польскіх часопісях: „Дзеньніку“—з эмблемаю хрысьціянскага чалавекалюбства і „Кур'еры“—з адзнакаю незалежнага дэмакратызму.

Справа ў тым, што паміж гэтымі двума часопісямі вядзецца цяпер заядлая і ўпорная палеміка... Палемізуюць яны аб тым, каб як найлепей, як найлягчэй вырашыць справу і ўтрымаць сучасны стан рэчаў на беларускіх землях. Агулам-жа з тэй палітыкі, на мой пагляд, вынікае, што як адныя, так і другія нас прызналі. Як прызналі, гэта ўжо рэч іншая?!... Але-ж факт на віду: аб беларускай справе спрачаюцца, а знача, калі ёсьць справа, дык ёсьць і той, хто ёю і правіць. Гэта вось найважнейшае!...

Мне ўспамінаецца прамова украінскага япіскапа, які, на пастаўленае пытаньне расейцам аб тым, ці можа ўкраінская — ўкраінізаваная царква істнаваць бяз прызнаньня гэтага іншымі, адказаў, што калі мы прызнаем самыя сябе, дык прызнаюць нас і другія, бо з фактам мусяць лічыцца.

І праўда... Цяпер мы гэта самыя відзім, нас прызнаюць.

Хоць гэта і факт, аднак-жа ён ня іграе ніякае важнейшае ролі. Галоўную ролю сыграе тут тое, што давяло да гэтага прызнаньня. А гэта ёсьць праца, праца ўсяго беларускага сьвядомага грамадзянства над выяўленьнем сваей самабытнасьці, праца над пашырэньнем роднай культуры...

З асаблівай радасьцю мушу адзначыць, што ў гэтым кірунку мы шаганулі далёка наперад. Я добра памятаю, што пяць гадоў таму назад, у рэдкіх выпадках, можна было спаткаць такога Беларуса, які-б умеў пісаць пабеларуску. Панавала расейшчына і польскасьць... Але-ж цяпер іх няма, наўпыняны час зьмёў іх у нябыццё. Праўдзівасьць гэтага падцьвярджаецца тымі лістамі, якія ў вялікім ліку атрымоўвае рэдакцыя, хоць-бы „Сялянскае Нівы“. Маю пэўнасьць, што і ўсякія іншыя беларускія інстытуцыі таксама пасьведчаць гэта, а знача, можна сьмела канстатаваць, што беларускасьць расьце. Расьце паміма таго, што з усіх бакоў і вельмі старанна гамуецца.

Я вышэй гаварыў аб тым, што гіганцкае пашырэньне беларускасьці выяўляецца ў беларускай пісьменнасьці. Ну, а калі так, дык пазволю сабе адказаць на адно пытаньне: Хто навучыў Беларусаў іх пісьменнасьці?

Цьвёрда пераканаты, што гэтая доля дасталася нам ад беларускага парляманцкага прадстаўніцтва. Праўда, самое прадстаўніцтва, у сваей пераважнай большасьці, сядзіць за кратамі, але-ж тое, што яно пасеяла—расьце і множыцца.

Па прычынам незалежным ад мяне, прыходзіцца шмат аб чым прамаўчаць, шмат чаго недасказаць... Што-ж, гэткая ўжо доля?!

Але-ж ня думайце, што я падзяляю гэтакую думку, што трэба злажыць рукі і сядзець, чакаючы ласкі ад долі? Не, я ізноў-жа кажу, што праца над выяўленьнем сваей самабытнасьці шмат чаго варта. Гэтая праца, усяроўна як агонь, што творыць з вады пару, якая рухае калёсы машыны, будзе тварыць у нас сілу да змаганьня за лепшае.

Я пэўны, што гэтая праца вырашыць беларускую справу гэтак, што паном з „Дзеньніка“ і „Кур'ера“ ня трэба будзе палемізаваць і з дакорам паміж сабою спрачацца аб тым, як лягчэй, як спрытней панаваць над намі.

А. Засуліч.

Справа сэнатара В. Рагулі.

Замест усякіх дагадак і згадак 24 г. красавіка віленскі апэляцыйны суд разглядаў справу сэнатара Рагулі. У гэты дзень перад гадзінаю 10 раніцы сэн. *Рагуля закаваным ў ланцугі* быў дастаўлены са Стэфанскага вастрогу ў Вільні ў судовую салю. На разгляд справы сабралася многа цікавых.

Пасол Ярэміч зараз-жа зрабіў інтэрвэнцыю ў пракурора суда, дзе і запратэставаў проці тых паступкаў, якія дапусьціла польская паліцыя ў адносінах да сэн. *Рагулі, якому 24 тысячы грамадзян даверыла абарону сваіх правоў у польскім парляманце.* Пракурор паабяцаў зрабіць так, каб у далейшым падобны выпадак ня здарыўся.

Апрача гэтага пасол Ярэміч, у мэтах пратэсту проці такога ганебнага абыходжаньня паліцыі з сэн. Рагуляй, рабіў інтэрвэнцыю ў ваяводзкіх паліцэйскіх уладаў.

Судовы разгляд справы распачаўся некалькі мінут пасьля гадз. 11. На пачатку адзін з судзьдзяў зрэфэраваў справу, адзначаючы, што Рагуля асуджаны акружным судом на 2 гады цяжкага вастрогу з арт. 129 ч. 1, 3 і 6 *за пасольскую справаздачу,* якая адбылася ў Навагрудку на замку, у 1924 годзе ў траўні месяцы.

У сваей прамове, як вынікае з акту вінавачаньня, Рагуля заклікаў да адарваньня «крэсаў усходніх» ад Польшчы, каб далучыць іх да Савецкай Беларусі, заклікаў жыхарства не плаціць падаткі і падбураў беларусаў проці палякаў. Закончыў прамову лёзунгам: няхай жыве Незалежная Беларусь!

Проці гэтага асуду, далей гавора судзьдзя, адвакат Сьвірыд і адвакат Чэрніхаў падалі апэляцыйную жалабу, якую матывуюць тым, што Рагуля, будучы ня прыязным да бальшавікоў, ня мог гаварыць аб далучэньні заходняй часткі Беларусі да Савецкай, Рагуля не заклікаў, а толькі, *як пасол, робячы справаздачу аб сваей працы ў Сойме, гаварыў, што Беларускі Пасольскі Клюб дамагаецца ў Сойме зьмяншэньня падаткаў* і урэгуляваньня іх гэтак, каб нельга было пазбаўляць селяніна апошняй каровы.

Рагуля ў сваей прамове не падбураў, а толькі крытыкаваў урад за яго калянізацыйную палітыку. На гэтым закончылася рэфэраваньне справы.

Пасьля гэтага сэн. Рагуля папрасіў слова, дзе і *запратэставаў проці таго, што паліцыя накладала на яго кайданы,* просячы пры гэтым суд дапусьціць у характары яго абаронца сэн. адв. В. Абрамовіча. Суд згаджаецца.

Слова бярэ сэн. Абрамовіч, які і сказаў, што проці Рагулі выступалі бальшавікі, лічачы яго сваім праціўнікам, на доказ чаго просіць далучыць да справы бальшавіцкую брашуру, у якой зьмешчаны нападкі на Рагулю. Уся-ж справа проці Рагулі паўстала дзеля таго, што *сьведкі, якія даказвалі віну Рагулі, зьяўляюцца людзьмі мала-інтэлігэнтнымі, якія не зразумелі прамовы.*

Сэн. Абрамовіч просіць справу Рагулі адлажыць і паклікаць на расправу двух новых сьведкаў. Проці гэтага пракурор не пярэчыў.

Апеляцыйны суд, пасьля кароткай нарады пастанавіў: справу адлажыць і на новае паседжаньне паклікаць сьведкаў, паданых абаронай, бальшавіцкую брашуру з нападкамі на Рагулю далучыць да справы.

Пасьля гэтага *Рагулю павялі ізноў у вастрог.* Ці закавалі ў ланцугі, ці не? — ня ведама!

Дэклярацыя,

прадстаўленая Старшынёй Белар. Пасольскага Клюбу пас. Ярэмічам на паседжаньні Сойму 31 сакавіка с. г.

„Святым ідэалам кожнага народу ёсьць здаровае і нармальнае імкненьне да незалежніцкага жыцьця. Зьдзейсьненьне права самаазначэньня народаў памінула Беларускі Народ, які ня раз даў доказ свайго незалежніцкага імкненьня.

Дзеля гэтага, мы, як прадстаўнікі шырокіх масаў сярмяжнага народу, стоячы на грунце самаазначэньня народаў, а ўзгадоўваючы ў сэрцах сваіх ідэал злучанай, незалежнай Беларусі, будзем заўсёды змагацца за гэты ідэал нашага Народу, які ёсьць ідэалам і ўсяго чалалавецтва.

Нявялікай нашай колькасьці ў гэтай палаце аднак-жа хопіць на тое, каб з гэтай высокай трыбуны заўсёды крычаць аб вялікай крыўдзе, якая робіцца Беларускаму Народу“.

Вышэйпаданая дэклярацыя Беларускага Пасольскага Клюбу шмат каго вельмі ўстрывожыла. З ліку усіх заметкаў-аб ёй зьмяшчаем адклік эндэцкае „Газэты Варшаўскай“, якая пісала“:

„Паміж дэклярацыяй пасла Тарашкевіча ў 1922 годзе, як старшыні Беларускага Клюбу і цяперашняю дэклярацыяй старшыні сучаснага Клюбу пасла Ярэміча ляжыць цэлая пропасьць. Тагды гаварылася аб сужыцьці ў межах нашае дзяржавы, а цяпер палітычная арыентацыя Беларускага Клюбу ідзе ў зусім адменным кірунку“.

Паседжаньне Сойму.

На паседжаньні Сойму 24 г. красавіка адасланы ў рэгуляміновую камісію дамаганьні выданьня суду паслоў Ул. Бачынскага і Сохацкага. Пасьля гэтага сэкрэтары Міхалкевіч і Пятроўскі прачыталі 275 дэкрэтаў п. прэзыдэнта, якія адасланы ў адпаведныя камісіі. Тут-жа на плянарным паседжаньні Сойму прыняты пастановы аб прытрыманьні да часу кадэнцыі сойму судовых справаў некаторых паслоў, у тэй лічбе знаходзяцца справы Беларусаў: Ярэміча і Карузы.

Гэтага шчасьця, большасьцю галасоў рэакцыйных колаў Сойму проці галасоў нацыянальных меншасьцяў і некаторых радыкалаў, пазбавіў Сойм беларускіх паслоў Стагановіча з Навагрудчыны і Грэцкага з Палесься.

Наступнае паседжаньне Соўму адбудзецца 15 траўня.

Сьмерць літоўскага сацыялістага.

У Празе памёр лідэр літоўскай сялянскай сацыялістычнай партыі Уладыслаў Сэрбэнта, які пасьля Вальдэмараўскага перавароту эміграваў ў Прагу (Чэхія), дзе зарабляў на пражыцьцё фізычнаю працаю. Сэрбэнта памёр ад сухотаў.

Апінія Палякаў аб сваіх справах.

Польшча на першым месцы.

У „Работніку“ № 109 ў артыкуле „Тры цыфры“ чытаем:

„Бюджэтны праект на 1928/29 год прадбачыць 712.262.832 злотых на войска. Папярэдняга году вайсковыя выдаткі сягалі 581.975.285 злотых“.

„Вайсковы бюджэт бягучага году сягае дзьве сёмых усіх дзяржаўных выдаткаў. Польшча ад часу здабыцьця незалежнасьці нясе на сабе аграмадны цяжар вайсковых выдаткаў, выдаткаў па над сілы. Адносна свайго бюджэту Польшча займае **першае месца ў-ва Эўропе** (а можа і на сьвеце) з пункту гледжаньня вышыні вайсковых выдаткаў“...

...Пераглядаючы бюджэт, спатыкаюцца ў аддзеле даходаў дзьве пазыцыі: тытунёвы манаполь мае даць у 1928/9 годзе — **370 міліёнаў злотых**, сьпіртавы манаполь — **400 міліёнаў**, разам — **770 міліёнаў**. Калі прыняць пад увагу праектаваную звышку даходаў над выдаткамі каля 47 міліёнаў, а так-жа і тое, што даход ад абодвых манаполяў можа быць крыху меншы, можна цьвердзіць, што выдаткі на войска больш-менш роўны гэтаму даходу“.

ВОКАМ ПА СЬВЕЦЕ.

XII.

У сучаснасьці дзьве праявы трасуць і трывожаць увесь сьвет. З гэтых дзьвёх адна праява—фізычная, а другая—палітычная. Справа ў тым, што апошнімі часамі вельмі частымі сталі землетрасеньні і ўзмацніўся камуністычны рух. Аб апошнім сьведчаць тыя частыя судовыя працэсы і арышты камуністых, аб чым што дня здараецца чытаць у газэтах. Якая з гэтых дзьвёх праяваў зьяўляецца больш цікаваю, сказаць не бяруся, але-ж дзеля таго, што першае слова сказаў аб землетрасеньні, дык прыходзіцца і далей перш гаварыць аб гэтым. На рахунак гэтага зложыцца звычайнае пералічэньне праяваў землетрасеньняў за апошнія дзесяць дзён.

Асабліва моцнае землетрасеньне здарылася ў Баўгарыі, дзе зруйнавана многа будынкаў. Некаторыя мястэчкі зруйнаваны амаль-што зусім. Пры гэтым забіта многа людзей. У вадным толькі Філіпополі і пяцёх бліжэйшых вёсках зарэгістравана ўжо 42 чалавекі забітых і 180 раненых.

Ня меней страшэннае землетрасеньне здарылася ў ваколіцах места Сьмірны (Турцыя), дзе пры паўторным землетрасеньні разбурана 50 дамоў. На гэты раз у людзях ахвяраў ня было, бо ад часу першага землетрасеньня ў працягу двох тыдняў людзі жылі не ў дамох, а ў палатках. Пры першым землетрасеньні там былі забітыя і раненыя. Землетрасеньнем зруйнавана знаная вежа ў Сьмірне.

Таксама катастрафальнае землетрасеньне здарылася і ў рэспубліцы Пэру (Паўднёвая Амэрыка). Там адно мястэчка проста такі збурана з абліча зямлі. Дзеля таго, што землетрасеньне здарылася ў гарыстай мясцовасьці, дык толькі абваламі зямлі забіта 50 і ранена 60 чалавек. Да некаторых мястэчак і вёсак абвалы засыпалі праходы між гораў, так што аканчальныя страты яшчэ ня выясьнены.

У тэй-жа Паўднёвай Амэрыцы, у рэспубліцы Бразылія, таксама здарылася землетрасеньне і там так-жа не абышлося бяз руінаў і ахвяраў у людзёх. Нават і ў Галіцыі, як падавалі некаторыя газэты, дык таксама адчувалася маленькае землятрасеньне, але-ж на шчасьце ніякай шкоды яно не прычыніла.

Цяпер пераходзім да інфармацыяў аб камуністычных „трасеньнях"... Але-ж, калі аб трасеньнях зямлі закончыліся інфармацыі Польшчаю, дык на гэты раз з Польшчы распачнем.

17 г. красавіка ў Беластоку распачаўся судовы працэс, які будзе разглядаць справу аб 136 абвінавачаных у прыналежнасьці да камуністычнае партыі. Сярод абвінавачаных, па дадзеным акту, ёсьць сябры бышага цэнтральнага камітэту камуністычнае партыі Зах. Беларусі. Камітэт гэты кіраваў камуністычнаю працаю пераважна на абшарах Віленскага і Беластоцкага ваяводзтваў. З усіх 136 абвінавачаных знаходзілася 125 чалавек пад арыштам ад 1924 году. На судовую расправу паклікана 249 сьведкаў. Бароняць абвінавачаных варшаўскія, беластоцкія і віленскія адвакаты.

Адносна-ж арыштаў камуністых, дык гэтакія асабліва выдатныя здарыліся ў Японіі і Фінляндыі. У Японіі, ў сувязі з гэтым арыштавана некалькі сотняў чалавек. Вельмі частыя арышты адбываліся і ў Фінляндыі, паміж іншымі папалі ў вастрог два пасла фінляндскага сойму. Адбываюцца арышты і ў іншых дзяржавах, а нават і ў Амэрыцы, дзе паліцыя схапіла 107 дэманстрантаў проці аружнага ўмяшацельства ў справы Нікарагуа (рэспублікі ў Сярэдняй Амэрыцы). Наагул, праявы камуністычнага руху адчуваюцца ўсюды, дзе толькі жывуць людзі.

У Афрыцы ёсьць такая старонка, якая называецца Конго і знаходзіцца пад уладаю Бэльгіі—як калёнія. Жыхарамі гэтае старонкі зьяўляюцца Нэгры, якія знаходзяцца на вельмі ніакім роўні разьвіцьця, яны яшчэ — зусім дзікія. Але-ж і туды дарухаўся камунізм. Аб гэтым, вельмі характарную вестку падалі газэты.

Трэба заўважыць, што прыходзіцца бачыць, што ўсякія забурэньні сярод чалавецтва апошнімі часамі пагалоўна прыпісваюцца камуністым. Напрыклад, у Мілане ў Італіі, здарылася няўдачнае пакушэньне на караля. Разарвалася вялікае сілы бомба, якая забіла 19 чалавек і нешта 40 раніла — кароль уратаваўся... І вось гэтае страшэнна-жахлівае здарэньне італьянскі ўрад звальвае на камуністых, хоць праступнікаў яшчэ не знайшоў. Таму, хто знойдзе праступніка міланскага выбуху, вызначана нешта 170 тысяч італьянскіх ліраў нагароды. Самы выбух здарыўся гэтак: У Мілане была вызначана міжнародная выстаўка абразоў, якую меўся адкрыць сам кароль. Ведаючы гэта, бомба была прыгатавана з такім рахункам, каб разарвалася ў той час, калі прыедзе кароль. Але-ж кароль наўмысьня спазьніўся, так што бомба разарвалася раней. Кароль прыехаў цераз сем мінут пасьля выбуху.

Здараецца на сьвеце і гэтакая рэч!... Амманулах, кароль невялікае дзяржавы Афганістану, які аддзяляе ангельскую Індыю ад тэрыторыі Савецкага Саюзу, разам са сваею жонкаю адбывае падарожу па Эўропе. Быў ён ужо ўва Францыі, у Нямеччыне, у Англіі, а цяпер едзе ў Польшчу, дзе прабыўшы некалькі дзён, цераз Латвію паедзе ў Маскву. Усюды яго спатыкаюць з вялікаю павагаю і прыймаюць вельмі пышна. Не адстае ад гэтага і Польшча, а таксама гатуецца да таго і Масква. Дык вось тут і зьяўляецца дзівосным: з якое рацыі траціцца многа сродкаў на такую па сутнасьці нязначную справу і асобу? Можна яшчэ разумець, што для Англіі і Саветаў, дык гэта мае значэньне, бо ў іх сумежныя дзяржаўныя землі, але-ж навошта патрэбна траціць некалькі тысяч злотых Польшчы? Вось пытаньне!...

Адказваць на гэтае пытаньне мы ня будзем, няхай гэта зробяць тыя, якім справа, ці сутнасьць справы, лепш ведама.

Газэтныя старонкі запаўняе цяпер і гэтакае здарэньне, як пералёт на самалёце двума нямецкімі і адным ірляндзкім лётнікамі цераз Атлянтыцкі акіян з Эўропы ў Амэрыку.

Яны ў працягу нешта 38 гадзін праляцелі 3.200 вёрст і спусьціліся на высьпе, каля берагу Амэрыкі. Хоць яны і не даляцелі да Нью-Ёрку (куды даляцець думалі) нешта 1600 вёрст, аднакжа цікавасьць выклікалі тым, што яны першыя зрабілі гэтакі хоць і няпоўны, пералёт. Да гэтага часу ўсе спробы ў гэтым кірунку канчаліся вельмі блага. Напрыклад, нядаўна, пробуючы пераляцець недзе бяз сьледу прапаў ангельскі лётнік са сваею кампанкаю, паненкаю Маккей.

Загаварыў сьвет, праўда хоць і ня гэтакай цікавасьцю аб новых падзеях у Кітаі. Там да гэтага часу яшчэ ўсё ня кончылася вайна. Неяк было трохі прыціхла, але-ж цяпер ізноў паўсталі ваенныя дзействы і сталі вельмі актыўнымі. Справа ў тым, што дзьве народныя арміі пад камандаю гэнэралаў Фэнга і Чанг-Кай-Шэка распачалі вельмі пасьпешнае наступленьне проці гэн. Чанг-Тсо-Ліна. Можна было-б думаць, што на гэты раз яны аканчальна зьліквідавалі-б ганебна службу ангельска-японскага мілітарызму Чанг-Тсо-Ліна, калі-б ня прысьпяшыла з дапамогаю Японія. Паміма ўмацаваньня сваіх войск у Манчжурыі, Японія занімае цяпер і Шандунскую вобласьць. А гэта гаворыць за тое, што як у Манчжурыю, таксама і ў Шандунь Японія (як гэта ўжо здаралася) ня пусьціць войскі Фэнга і Чанг-Кай-Шэка. Гэтым самым дасьць магчымасьць паправіцца Чанг-Тсо-Ліну, які пасьля нейкага часу ізноў здолае распачаць міжкітайскую вайну.

Хоць у Кітаі вайна цягнецца далей, але-ж пісаць я канчаю. Няхай астаецца трохі справаў на другі раз.

Зыркі.

Што дзеецца ў сьвеце?

Польска-Літоўскія справы.

Гэтымі днямі прадстаўнікі польска-літоўскага ўраду зьехаліся ў Бэрлін, дзе адбылі некалькі паседжаньняў, на якіх устанавілі тэрміны і месцы трох камісіяў для далейшых гутарак аб устанаўленьні нармальных адносінаў паміж гэтымі дзяржавамі. Так напрыклад, камісія аб бясьпечнасьці і вынагародах стратаў зьбярэцца 7 траўня ў Коўне, каміся гаспадарчая і транзытная зьбярэцца 18 траўня ў Варшаве і камісія праўная і пагранічнага руху зьбярэцца 21 траўня ў Бэрліе.

Шум з пад Рыму.

Міністры па заграпічным справам Вэнгрыі, Румыніі, Грэцыі, Турцыі і Польшчы пабывалі ў Рыме і вялі, кожны паасобна, гутаркі з італьянскім дыктатарам Мусаліні. У чым запраўднасьць гэтых гутарак, ніхто добра ня ведае, аднак-жа гэта выклікала вялікае зацікаўленьне сярод палітыкаў усяе Эўропы. Са шмат-якіх заяваў вынікае тое, што быццам вышэйназваныя дзяржавы твораць саюз скіраваны, галоўным чынам, проці Югаславіі. Асабліва-ж устрывожылася сама Югаславія, так, што ў яе ўрадовых колах пачалі гаварыць аб прызнаньні саветаў і аб імкненьні утварэньня з імі Саюзу, які быў-бы процівагаю італьянскаму імкненьню да панаваньня на Балканах.

Бальшавікі перахітрылі Французаў.

Савецкі урад для разрахункаў з заграніцаю вывез у Амэрыку транспарт золата. Даведаўшыся аб гэтым францускі банк падаў заяву амэрыканскаму ураду аб тым, каб ён канфіскаваў савецкае золата і перадаў яго Французам на пакрыцьцё царскіх даўгоў францускай буржуазіі, якіх ня хочуць плаціць Саветы. Амэрыканцы выканаць францускую просьбу неяк не сьпяшаліся, а тым часам бальшавікі пагрузілі золата на нямецкі карабель і адправілі яго ў Англію. Французы адгэтага вельмі ўцешыліся, бо думалі захапіць золата, калі карабель прыпыніцца ў францускай прыстані. Але-ж сталася так, што калі карабель заглянуў да французаў, дык французы золата там не найшлі. Тлумачыцца гэта тым, што быццам бальшавікі ў адкрытым моры перагрузілі золата на іншы карабель і адправілі яго, куды ім трэба. Гэтак вось і не папала савецкая мышка ў пазуры францускага ласага на золата ката.

Жыдоўская рэспубліка ў СССР.

Савецкі ўрад пастанавіў стварыць жыдоўскую рэспубліку ў-ва ўсходняй часьці Сібіры з цэнтрам у Хабараўску. Туды мае быць перасялена 157.000 жыдоў. Да гэтага часу пераехала 35.000.

Вайна ў Кітайшчыне.

Пасьля некаторага „заціша" ў Кітайшчыне, калі газэты прыносілі весткі аб зьверствах „камуністых" і аб „устанаўлені парадкаў" пераможцамі—ізноў пачалася вайна. На гэты раз, як пішуць газэты, 750-тысячная паўдзённая армія Чанг-Кай-Шэка пачала наступленьне проці арміі паўночных генэралаў на фронце ў 750 кілёметраў даўжыні. Першыя крокі паўдзёнцаў акончыліся перамогаю над паўночанцамі. Гэта вельмі ўстрывожыла Японію, якая рыхтуецца даць актыўную падмогу паўночнай арміі. Трывога тым больш усіляецца, што галоўны павадыр паўночнай арміі Чанг-Тсо-Лін выдаў загад тайна эвакуіраваць сваю сталіцу Пэкін.

Па вестках замежных газэт, армія Чанг-Тсо-Ліна дэмаралізуецца. Так 9-ая дзівізія мукдэнскай арміі адмовілася выйсьці на фронт.

РОЗНЫЯ ВЕСТКІ.

— У Парыжы пры сутычцы дэманстрантаў-камуністых з паліцыяй ранена 40 паліцыянтаў і шмат дэманстрантаў.

— У Індыі забаставала 20.000 работнікаў на баваўняных прадніцах. У Бамбеі зарганізавана Ліга для байкатаваньня ангельскіх тавараў.

— У некальніх местах Японіі на мінулым тыдні ізноў дакапана шмат арыштаў у сувязі з камуністычнаю змоваю.

— У сталіцы Фінляндыі, Гэльсынгфорсе, арыштавана шмат камуністычных агентаў. Паміж арыштаваных ёсьць два паслы і сэкрэтар праф. Саюзу.

— У Манджурыі на адным з руднікаў вада затапіла шахту, у якой працавала каля 470 работнікаў-кітайцаў. Мяркуюць, што яны ўсе захлынуліся.

Працэс „Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады".

(Паводле вестак польскай прэсы).

Дапрос пракурорскіх сьведкаў.

(Дзевятнаццаты дзень працэсу—27 сакавіка).

Паказаньні сьведкаў, якія дапрашываліся ў дзевятнаццаты дзень працэсу, кружыліся каля дзейнасьці абвінавачаных: Якімовіча, Шушкевіча, Шацька, Яхімовіча, Баліцкага, Патоцкага і Паддубіка.

Першы даваў паказаньні **Чарторыскі**, які сьцьвердзіў востры характар пр.мовы Валошына на адным з мітынгаў.

Паліцыянт Двілінскі гаварыў, што камуністычная дзейнасьць Валошына і Тарашкевіча распачалася раней, чым зарганізавалася „Грамада" і што выбітнейшыя сябры „Грамады" прыймалі ўдзел у працы КПЗБ.

Несьцяровіч, Лукасік і Лашкевіч паказалі, што баёўкі „Грамады" вялі вайсковыя муштроўкі, пры чым аружжа дастарчалася з Горадні.

Цесюль запярэчваў сваю прыналежнасьць да комсамолу.

Надкамісар Дамброўскі ахарактарызаваў дзейнасьць „Грамады" і падкрэсьліў, што насколькі выступленьні Тарашкевіча былі ўмяркаваныя, настолькі-ж Валошын выступаў востра і ня лічыўся са славамі.

Дзеяч паліт. паліцыі Страшынскі, абгаварыўшы дзейнасьць галоўных сяброў горадзенскага павят. ка-ту „Грамады", асьведчыў:

Маем пэўныя дадзеныя, што Шушкевіч выдаў прыгавар на Гурына, а Паддубік выканаў (мова тут аб замаху на Гурына ў Горадні ў 1926 г.).

Тут Паддубік зрываецца з месца і крычыць: „ілжа, гэта новая правакацыя паліцыі". Старшыня Суда загадаў вывесьці Паддубіка. Страшынскі гаварыў далей, і сваімі паказаньнямі змушае адваката Сьмяроўсаага прасіць Суд выдзеліць са справы ўсё тое, што зьяўляецца новым. Гонігвіль-жа прасіў прывясьці з Горадні вязьняў — сьведкаў, на якіх паклікаўся Страшынскі. Суд гэтых заяваў ня прыняў пад увагу. Адвакаты Сьмяроўскі і Петрусэвіч напоўна гавораць і даводзяць труднасьць абароны ў такіх выпадках. На другой нарадзе Суд згадзіўся і забараніў сьведку гаварыць у гэтым кірунку.

(Дваццаты і дваццаць першы дзень працэсу — 28 і 29 сакавіка).

Дваццаты дзень быў прысьвечаны дзейнасьці „Грамады" ў Пружанскім павеце.

Пшад. **Бэднарскі** гаварыў аб дзейнасьці Патапчука, які на адным з мітынгу меў прамову антыдзяржаўнага зьместу.

Пшад. **Вржэсьня** паўтарыў паказаньні Бэднарскага і дабавіў, што гаёвы Грошэк данёс яму, што ў лесе бачыў 4 уваружаных людзей. Будучы прыпадкам у памешканьні пастарунку Грошэк убачыў Патапчука і пазнаў у ім адну з тых 4 асобаў, якая пагражала яму.

Барушка, асуджаны за прыналежнасьць да КПЗБ, паказаў, што большасьць грамадоўцаў належала да КПЗБ.

Адчытана паказаньне адсутнага **Чарноцкага**, чыгуначнага інжынера. Чарноцкі добра знае сям'ю Астроўскіх. Р. Астроўскі—дробны „земянін" быў у унівэрсытэце, з якога аднак быў змушаны выйсьці. Пасьля вайны кіруе маёнткам Сьвянціцкага, але і тут жылося блага. Паправа быту Астроўскага заўважаецца ад распачацьця прац у Польска-Амэрыканскім Кімітэце Помачы Дзецям. У гэтым-жа часе Астроўскі пачынае вясьці палітычную працу і жыве звыш свайго стану.

Праф. Петрусэвіч, абаронца Астроўскага, аказаў суду дакуманты, якія пярэчаць некаторым пунктам гэтага абвінавачаньня. Дакуманты суд далучыў да справы.

Паліц. Грабоўскі сьцвярджае, што пры рэвізіі ў Гурына знайшоў квітанцыі, выданыя МОПР-ам і што на адным з сабраньняў быў пабіты паліцыянт за тое, што ня зьняў шапкі падчас пяяньня беларускага нац. гымну.

Ярош—пры рэвізіі у Ката знайшоў чатыры адозвы КПЗБ.

Паліц. **Невэнглоўскі** ведае выпадак, калі, грамадоўцы хацелі пабіць солтыса за лёяльнасьць да ўраду. Сябры „Грамады" дзяліліся на пэўных, гатовых на ўсё, і няпэўных.

Паказаньні: **Ягадзінскага і Люстыбэра** ня цікавы.

Дваццаць першага дня працэсу выступаюць ужо „дробныя" сьведкі проціў „дробных" дзеячоў „Грамады". Большасьць з гэтых сьведкаў часта ня помніць, што паказваў у сьледавацеля і суд часта напамінае іх першыя паказаньні.

Сьведкі: **Анджэйковіч, Чыжун, Карчмарак і Курэньчык** гавораць аб Патоцкім, як аб камуністым. Патоцкі хоць беззработны, але добра жыў, а бацька яго хацеў купіць зямлі.

Адв. **Дурач** пытае Курэньчыка — якой вы нацыянальнасьці?

Курэньчык. Цяпер хіба паляк, даўней быў беларусам. Гэты адказ выклікае агульны сьмех.

Клячко лічыць Бурсэвіча пачцівым чалавекам і просіць суд, каб ён судзіў справядліва.

Пабудзей чуў, як Шкодзіча называлі „бальшавік" прычыны-ж гэтага ня можа вытлумачыць.

Адв. Дурач. Як завуць вас на вёсцы?

Набудзей. Мяне завуць Канцавік. Мая хата з краю, дык гэтак і завуць.

Камандант **Валкоўскі** пры рэвізіі у Янкоўскага знайшоў камуністычную літэратуру і „Чырвоны сьцяг“.

Паказаньні Драбюка, **Міркі**, Міхальчыка і іншых ня ўносяць цікавейшых мамэнтаў.

(Дваццаць другі і дваццаць трэці дзень працэсу—30 і 31 сакавіка).

Дваццаць другі дзень працэсу пачаўся ад паказаньняў камісара **Ясінскага** аб дэманстрацыі 3 лютага 1927 году ў Косаве, якая, па думцы сьведкі, была зарганізавана „Грамадою“ з мэтаю пробы рэвалюцыйных сіл.

Кіраўнік сьледчай экспазытуры ў Пінску **Будзінскі** гаворыць, што Польска-Амэрыканскае Т-ва Помачы Дзецям вяло акцыю беларускіх школ. У Піншчыне грамадоўцы супрацоўнічалі з камуністымі. Калі западозрылі Іголку ў кантакце з уладамі бясьпечнасьці, яго, на падставе партыйнага суда, забілі.

Паліцыянт **Сікорскі**, — будучы раз на вечарыне, чуў размову Шкодзіча і Шчыглінскага аб паўстаньні, якое аднак-жа пастановаю цэнтралі „Грамады“ было адложана.

З пытаньняў абароны высьняецца, што Сікорскі па паходжаньню—ўкраінскі жыд, прыняў праваслаў'е, потым каталіцтва і цяпер лічыць сябе Палякам. Адв. **Дурач** пытаецца:—Як маглі мець людзі давер да чалавека, які тры разы мяняў перакананьні і працаваў за грошы?

Пытаньне гэтае выклікае інцыдэнт. Старшыня адкідае яго, а прак. Калапскі просіць запратаколіць.

Паказаньні другіх сьведкаў ня цікавы.

Дваццаць трэці дзень працэсу—гэта дзень доказаў віны: Беламызы, Здаиюка, Козіча і Гелды.

Сьведкі **Бышэўскі і Апонік** сваімі паказаньнямі стараліся даказаць антыдзяржаўную дзейнасьць Гелды, які быў праваю рукою Валошына, зьбіраў складкі для палітычных вязьняў, дамагаўся беларускіх школ, цьвердзячы, што польскія школы дэмаралізуюць беларускіх дзяцей.

Сьв. **Беламызы**—чуў ад Здаиюка, што робяцца прыгатаваньні да стварэньня беларускай арміі.

Сьв. **Баран**—быў старшынёю гуртка, але аб антыдзяржаўнай дзейнасьці „Грамады“ нічога ня ведае.

Сьв. **Концэвіч** на ўсе пытаньні старшыні суда адказвае: „ня ведаю, не памятую“. Калі-ж старшыня прыпамінае яму, што ў сьледаваценя паказваў іначай, дык Концэвіч асьведчыў: „Тады мяне настрашыла паліцыя, а камандант Трасэвіч парваў газэты і беларускі каляндар“.

Кам. **Трасэвіч** гавора, што ён меў загад забіраць беларускія газэты, дзеля гэтага ён і забраў у Концэвіча газэты і календар.

Сьведкі **Лявіцкі, Нігель, Смаркош, Мордас, Лукевіч** і інш. ня ўносяць цікавейшых мамэнтаў.

(Дваццаць чацьверты — дваццаць сёмы дзень працэсу 2—5 красавіка).

У дваццаць чацьвертым дні працэсу першым дапрашываецца **Мароз**, прыведзены з вастрогу, дзе адбывае кару 4 гадоў катаргі за прыналежнасьць да КПЗБ. Галоўны доказ яго быў аб тым, што Саванец нагаварваў яго ўступіць у „Грамаду“, тлумачачы, што комфракцыя дала дырэктывы выкарыстаць легальныя партыі для сваіх мэтаў. Мароз на гэта не згадзіўся і запісаўся ў ППС.

Бурдзецкі паказаў, што Бурсэвіч і Саванец раскідалі камуністычную літэратуру, на зьвернутую Бурсэвічу ўвагу, апошні адказаў: „Не перастану працаваць, хоць-бы мне скавалі рукі“.

Быўшы слонімскі староста **Пшэцішэўскі** гаворыць, што пры ліквідацыі КПЗБ у Навагрудзкім ваяводзтве, сябры гэтай арганізацыі масава сталі пранікаць у Т-ва Беларускай Школы, камітэты ППС і арганізацыі Паўлюкевіча. Па ўзьнікненьні-ж „Грамады“ ўвесь гэты элемэнт перайшоў да яе. З гэтым мамэнтам і началася антыпадатковая акцыя, прыгатаваньні да паўстаньня і г. д., аб чым ужо ня раз гаварылі папярэднія сьведкі.

Паказаньні другіх сьведкаў шаблонныя і тэндэнцыйныя.

У дваццаць пятым дні працэсу давалі паказаньні між іншым сьведкі: **Грыбкоўскі**, былы ўрадовец **Гутоўскі, Якімчык**, камандант **Коржон**, пшадоўнік **Король**, пшадоўнік **Мяніцкі**, паліцыянт **Лункевіч**, паліцыянт **Жэвускі, Соніцкі, Бяліцкі, Камароўскі** і шмат другіх. Сьведкі гэтыя, пераважна са Слонімскага павету, даказвалі віну Якубчыка, Бурсэвіча, Сіняка і Ефімовіча. Паказаньні іх можна зьвясьці да наступнага: усе абвінавачаныя, на каторых яны сьведчаць, сябры КПЗБ і „Грамады“, вялі антыдзяржаўную, антыпадатковую, антышкольную і паўстанчаскую агітацыі распаўсюджвалі камуністычную літэратуру, рабілі нелегальныя сабраньні і г. д.

Дваццаць шостага дня працэсу пры зачыненых дзьверах, калі нават радня абвінавачаных змушана была выйсьці з залі суда, дапрашваўся **Бабіч**. Пры зачыненых дзьверах дапрашываўся і пшадоўнік Скірмунт. Паказаньні **Масьлянкі. Рачкоўскага, Шульгі, Федаровіча, Філютоўскага, Войтава, Ігнацёнка, Закшэўскага** і другіх мала цікавыя.

5 красавіка, г. ё. на дваццаць сёмы дзень працэсу, лавы абвінавачаных занялі толькі чатыры асобы: Астроўскі, Коўш, Шнаркевіч і Сакалоўскі. Перамена гэтая вынікла таму, што суд апрацаваў пытаньні рэчазнаўцам—бугальтарам, якія ў гэты час разглядалі банкавыя кнігі Беларускага Кааперацыйнага Банку, галоўнымі тэхнічнымі дзеячамі якога і былі вышэйуспомненыя абвінавачаныя.

(Дваццаць восьмы—трыццаты дзень працэсу 10—14 красавіка).

Цэлы рад сьведкаў у 28 і 29 дні працэсу „Грамады“ ня ўносяць цікавейшых мамэнтаў. Паказаньні, як па заказу, сыплюцца як з вуснаў паліцэйскіх і канфідэнтаў так і з вуснаў розных урадоўцаў і асаднікаў. Усе паказаньні бліжэй ці далей адходзяць ад двух вялікіх слупоў гэтага працэсу—„КПЗБ“ і „паўстаньне“.

Для цікавасьці зазначым, што ў 28 дні працэсу дапрашываліся: **Авяр'янаў, Андзелеўка**, войты: **Буш, Беяровіч, Кучэўскі, Вэсалоўскі**, солтыс **Курдзека**, вывядовец **Бяліньскі**, пшадоўнік **Крукоўскі**, вайсковы **Пашытэк, Геранін, Даніловіч**, Кішэня і др.

У 29 дні працэсу паказвалі сьведкі: падкамісар **Скальскі**, пшадоўнік **Баровіч**, вывядовец **Маліноўскі**, асьпірант **Гугала**, абшарнік **Высоцкі** і шмат інш.

У 30-тым дні працэсу пасьля дапросу некалькіх сьведкаў, пачаў паказьваць камандант **Махерскі**, якому Тарашкевіч у вадпаведным месцы задаў пытаньне ў беларускай мове. Махерскі не адказаў, цьвердзячы, што не разумее беларускай мовы. Абарона падтрымлівае Тарашкевіча, які ў канчатку кідае пытаньне: „Калі-ж нарэшце сконцыцца гэтая камэдыя?“ Старшыня суда распараджаецца вывесьці Тарашкевіча. Калі Тарашкевіч ужо выходзіў з залі, паднімаецца Бурсэвіч і просіць і яго вывесьці, праз хвілю падняліся і ўсе абвінавачаныя з такою-ж просьбаю. Старшыня абвяшчае перарыў, на залю па „алярму“ ўбягае паліцыя, выводзяць абвінавачаных і выганяюць публіку. Абарона радзіцца і канфэруе з абвінавачанымі і старшынёю суда. Пасьля таго, як прывялі абвінавачаных, апрача Тарашкевіча і Бурсэвіча, паседжаньне суда ўзабнаўляецца. Абарона просіць адлажыць паседжаньне, матывуючы агульным зьнемажэньнем. Суд, зьвярнуўшы ўвагу абвінавачаным, што ў выпадку паўтарэньня падобнага інцыдэнту, будуць тасавацца самыя суровыя рэпрэсіі, прыхіліўся да просьбы абароны.

З жыцьця Польшчы.

Паседжаньне Сойму.

24 г. красавіка распачалося паседжаньне Сойму. Перш-на-перш Сойм разаслаў па камісіях для разгляду ўсю тую масу законаў, якія выданы ўрадам бяз Сойму. А гэтакіх законаў ёсьць некалькі сотняў, так што як відзім, дык скарбец не маленькі!...

На гэтым-жа паседжаньні будуць разгледжаны справы аб спыненьні судаводзтва проці паслоў за іх перадвыбарныя „праступкі“.

Прызвы радзіўшыхся ў 1907 г.

1 траўня (мая) распачынаюцца і будуць трываць 48 дзён прызвы мужчын, радзіўшыхся ў 1907 годзе. Акрамя гадавіка 1907, будуць паклікаты праз камісію таксама радзіўшыхся ў 1906 і 1905 гадох, якія атрымалі пры папярэдніх прызвах катэгорыю „Б“.

Спадак прадукцыі вугля і дэфіцыт у гандлі.

За першую палову красавіка ў Польшчы дабыта менш вугля, чым за гэты-ж час у сакавіку месяцы. Прычынаю спадку прадукцыі вугля, як пішуць некаторыя польскія газэты, зьяўляецца абмяжаваньне збыту.

Таргова баланс Польшчы за сакавік даў каля 160 міліёнаў дэфіцыту, г. зн., што на гэтую суму ў Польшчу прывезена з-за граніцы тавараў больш, чым вывезена з Польшчы. Некаторыя польскія газэты пішуць, што дэфіцыт гэты будзе паменшацца, але цягнуцца аж да збораў сёлетніх ураджаяў.

А трэба заўважыць, што тыя-ж газэты на сёлетні ўраджай глядзяць вельмі... пэсымістычна.

Гаспадарскі аддзел.

(З кнігі аграномa Люста).

9. Як даведацца, якія трэба даваць грунту ўгнаеньні, апрача звычайнага гною.

Мы бачылі, што пад збожжа карысна даваць грунту разам з гноем фосфарныя ўгнаеньні. Але часта бывае выгадна ўгнойваць грунт ня толькі фосфарнымі ўгнаеньнямі, а так-жа азотнымі і калійнымі.

Каб судзіць аб тым, якія ўгнаеньні трэба даваць грунту, а якія не, трэба ведаць, **што бяруць розныя расьліны з грунту; якіх, іменна, матэрыяў ім трэба больш, а якіх менш.** Аб гэтым была мова вышэй (арт. 7). Але апрача таго, **трэба яшчэ ведаць, якімі матэрыяламі дадзены грунт багаты, а якімі бедны.**

Калі грунт зьмяшчае вялікую колькасьць якойколечы спажыўнай для расьлін мэтэрыі, дык даваць яе яму няма патрэбы, а трэба даваць яму толькі тыя матэрыі, якіх у ім мала.

Як-жа даведацца, якіх спажыўных матэрыяў у грунце шмат і якіх мала?

Даведацца аб гэтым можна, папершае, з нагляду над расьліннасьцю на палёх і лугох і, падругое, робячы досьледы са штучнымі ўгнаеньнямі.

10. Як па расьлінах даведацца, якіх матэряў у грунце шмат, а якіх мала.

Даведацца па расьлінах, якіх матэрыяў у грунце мала і якіх шмат, можна, папершае, па вонкаваму выгляду расьлін, а падругое, па таму, якія расьліны растуць на даным грунце добра і якія блага.

Калі, напрыклад, усходы збожжа маюць бледны, жоўта-зялёны колер, дык можна з пэўнасьцю сказаць, што ў грунце недахват азоту, бо ў тым выпадку, калі яго ў грунце многа, расьліны набываюць цёмна-зялёную ахварбоўку, з сіняватым нават адценкам.

На сялянскіх пасевах вельмі часта здараецца бачыць невялікія, раскіданыя па ўсяму полю, лапінкі зелені, якая адрозьніваецца ад акружаючых іх расьлін і балей цёмным колерам, і лепшым разьвіцьцём. Гэта ад таго, што на гэтых месцах доўга ляжаў гной у кучах, з каторых дажджом выпаласкала жыжку ў зямлю, ці ад таго, што на гэтых месцах жывёла, калі паслася на полі, пакінула свае рэдкія выдзяленьні, а ў гнаёвай жыжцы і ў мачы жывёлы заключаецца шмат азоту (у відзе салетры), які і служыць прычынаю балей сільнага разьвіцьця расьлін і балей цёмнай іх ахварбоўкі. Існаваньне ў пасевах такіх лапінак зелені проста паказвае, што расьліны на гэтым грунце церпяць недахват азоту; у праціўным выпадку расьліны мелі-б цёмназялёны колер па ўсяму полю ўсплош і ніякіх лапінкаў на полі ня было-б відаць.

Далей, калі на дадзеным полі добра родзіцца гарох і інш. бабовыя расьліны, а збожжа ўдаецца ня зусім добра, дык гэта такжа паказвае на беднасьць грунту азотам. Сапраўды, добры рост бабовых расьлін паказвае, што ў грунце ёсьць давольная колькасьць фосфару і калі, і, калі збожжа удаецца дрэнна, дык гэта таму, што ў грунце мала азоту, якога ім трэба шмат і без якога могуць абходзіцца бабовыя расьліны.

Аб недахваце у грунце фосфару можна судзіць па умалоту збожжа. Калі на полі заўсёды, нават пры ўгнаеньні гноем, вырастае збожжа маламалотнае, дык з пэўнасьцю можна сказаць, што ў грунце недахват фосфару, бо, іменна, на вытварэньне зярнят яго і трэба многа. Паўтараем, што на падставе малой умалотнасьці збожжа можна судзіць аб недахваце ў грунце фосфару толькі тагды, калі на гэтым грунце **заўсёды, з году ў год,** родзіцца малаўмалотнае збожжа, таму што ў іншы год можа радзіцца неўмалотнае збожжа нават на грунце багатым фосфарам, увыніку няспрыяючых умоваў пагоды (напр., дажджлівае лета).

Калі на сенажацях зьяўляецца шмат канюшыны (дзяцеліны) з чырвонымі, рожавымі і белымі галоўкамі, а такжа розных гарошкоў, дык гэта служыць адзнакаю таго, што ў грунце ёсьць значныя колькасці фосфару і калі, бо канюшына і гарошкі (бабовыя расьліны) вымагаюць ад грунту шмат гэтых матэрыяў.

Калі на дзялянцы, на якой па якасьці грунту павінна-бы добра ўрадзіцца бульба, заўсёды бачым дрэнны яе рост, зернавое-ж збожжа дае здавальняючыя ўраджаі, дык гэта можа служыць адзнакаю таго, што ў грунце мала калі, бо бульба вымагае **калі** шмат, а зернавое збожжа—мала.

Да ўсіх пералічаных прыкладаў аб дастатку ці недахваце ў грунце тэй ці іншай матэрыі, трэба яшчэ дабавіць, што гліністыя грунты бываюць, звычайна багаты ў **калі**, а часта і ў фосфар, і толькі азоту ў іх мала, а грунты багатыя балотным чарназемам, наадварот, маюць больш азоту, але вельмі мала фосфару і калі. Грунты пясчаныя і супясчаныя бываюць бедны і фосфарам, і азотам, і калі·

Нарэшце, каб судзіць аб тым, якіх спажыўных матэрыяў у грунце мала, трэба мець на ўвазе і тое, чым ён раней засяваўся.

Калі, напр, на полі здаўна сеецца зернавое збожжа, пры чым фосфарнымі ўгнаеньнямі яно ня ўгнойвалася, дык такі грунт напэўна мае ў сабе мала фосфару, таму што зернавое збожжа яго выцягнула.

Калі на полі шмат разоў сеелася канюшына, гарох і другія бабовыя расьліны, якія бяруць з грунту шмат фосфару і калі, дык такі грунт напэўна вымагае фосфарнага і калійнаго ўгнаеньня.

У шмат якіх выпадках адным і наглядамі над расьліннасьцю нельга з верагоднасьцю азначыць, чаго іменна ў грунце не хапае, а таму прыходзіцца рабіць дасьледы з угнаеньнямі. Досьледы бываюць простыя і завілістыя.

11. Як робяцца простыя досьледы ўгнаеньня палёў.

Самы просты спосаб дасьледаваньня наступны. Выбіраюць дзьве зусім аднолькавай велічыні дзялянкі з аднолькавым грунтам. Калі дзялянкі маюць склон, дык ён павінен быць на абедзьвюх у вадзін бок. Трэба выбіраць такія дзялянкі, каторыя перад досьледам былі заняты адным і тым-жа пасевам. Словам, абедзьве дзялянкі павінны быць у розных выпадках аднолькавы. Адну з іх угнойваюць фосфарным, ці калійным, ці азотным угнаеньнем, а другую ня угнойваюць. Калі на угноенай дзялянцы ураджай атрымаўся большы, чым на няўгноенай, дык, знача, у грунце тэй матэрыі, якая была дадзена пры ўгнаеньні, мала.

Такі просты досьлед лепей рабіць такім чынам: выбраную для досьледу дзялянку зямлі крыж-накрыж дзеляць на чатыры часткі, як паказана ніжэй.

№ 1 без угнаеньня	№ 2 угноеная
№ 3 угноеная	№ 4 без угнаеньня

Дзьве часткі (на рысунку — № 2 і № 3) угнойваюцца адным і тым-жа угнаеньнем, а дзьве другія (№ 1 і № 4) астаюцца без угнаеньня.

Але часта бывае, што такога простага досьледу мала для таго, каб судзіць, ці трэба грунту той ці іншай матэрыі, ці не. Паложым, што мы адну частку ўгнаілі фосфарным ўгнаеньнем, а другую не. Калі на ўгноенай частцы ўраджай атрымаўся большы, чым на няўгноенай, дык гэта значыць, што грунт фосфару не патрабуе. Але калі на ўгноенай дзялянцы ўраджай атрымаўся такі-ж, як і на няўгноенай, дык гэта яшчэ ня значыць, што грунту фосфару ня трэба; можа быць ён патрабуе яго, а можа быць і не. Паложым, што ў грунце мала ня толькі фосфару, але і калі, тады на частцы, угноенай фасфорам, ураджай не павысіцца ці павысіцца вельмі нязначна, бо ў **калі** расьліна, усе-ж такі, будзе адчуваць недахват (прыклад будовы дому ў 6 арт.). Дзеля гэтага, для безабмылковага заключэньня аб тым, якіх матэрыяў у грунце мала, робяць досьледы ня простыя, а завілістыя.

НАВІНЫ.

— Сьвяткаваньне 1-га мая. Польскія віленскія газэты падаюць весткі, што сярод работніцкіх арганізацыяў м. Вільні ідзе падрыхтоўка да сьвяткаваньня работніцкага сьвята 1-га мая (траўня). Быццам сьвяткаваць будзе ППС—правіца асобна, а ППС—лявіца і незалежныя сацыялістыя асобна. Да апошніх далучаецца жыдоўскі „Бунд".

— Сьвяткаваньне 3-га мая. Як падаюць віленскія польскія газэты, дык відаць, што ўрадавыя дзейнікі гатуюцца ўжо да сьвяткаваньня польскага дзяржаўнага сьвята—3-га мая (траўня). Гэтае сьвята мае адбыцца з усімі пышнымі цэрамоніямі.

— Судовы працэс Грамады. Ведаючы, што падпішчыкі і чытачы „Сялянскае Нівы" цікавяцца гэтаю важнаю для Беларусаў справаю, мы падаем аб судовым працэсе Грамады весткі як можна шырэйшыя. Але-ж дзеля гэтага яны позьняцца. Вось чаму не адступаючы ад агульнага пляну дамо інфармацыі і аб сучасным палажэньні працэсу Грамады.

Цяпер ужо закончыўся дапрос сьведкаў, пакліканых як пракурорам так і абаронаю. Пасьля гэтага ў далейшай працы распачнецца разгляд судом усіх матэрыялаў. Думаецца, што закончыцца працэс у палове наступнага месяца траўня.

— Кар'ера Паўлюкевіча. Нейкі час таму назад Паўлюкевіч, які выдаваў сябе за доктара, але-ж заместа працы на спэцыяльнасьці займаўся палітыкай, як ужо ведама, падаўся ў адстаўку. Пры гэтым выясьнілася справа Паўлюкевіча і ў адносінах да доктарства. Паўлюкевіч, кончыўшы бясславую палітычную кар'еру, хапіўся за навуку, каб быць доктарам. А знача, выдаваў сябе за доктара да гэтага часу, Паўлюкевіч проста лгаў.

За Паўлюкевічам кончыла існаваньне і яго газэта „Беларускае Слова".

Заместа апошняга распачала выходзіць новая газэта „Грамадзянін", якую выдаюць Паўлюкевічавы спадкаберцы і наступнікі.

Усіх падпішчыкаў просім прысылаць належныя за газэту грошы. Хто ня прышлець падпіскі, таму будзе спынена пасылка газэты.

ВЕСТКІ З КРАЮ.

Ваўкавыскія радыкалы.

(Ваўкавыск).

У нашым павеце знаю я двох жыхараў, якія выстаўлялі сябе за скрайных радыкалаў. Доўга думаў я над гэтым, бо ніяк ня мог уясьніць сабе сутнасьці іх радыкалізму. Адзін з іх з вёскі Галоўчыцы, Піваварчык, па нейкай абмылцы, нават быў арыштаваны і за камунізм, пасядзеў трохі ў вастрожным готэлю, пакуль ня выясьнілася запраўдная яго камуністычнасьць і радыкалізм. А выясьнілася гэта вось як. У часе выбараў ён агітаваў за „адзінку" і кляўся і бажыўся, што ніхто ня дасьць нам збаўленьня, акрамя ўраду марш. Пілсудзкага. Свой заклік Піваварчык абасноўваў прыналежнасьцю да „Грамады" і тымі цярпеньнямі, якіх ён дазнаў за працу пад яе знакам.

Цяпер я зразумеў, што значыць „радыкалізм" гэтакіх „радыкалаў", як вышэй названы.

Сябрам Піваварчыка па „радыкалізму", паміж іншымі, зьяўляецца нейкі Баўблей з вёскі Лепеніцы. І Баўблей таксама варыў і варыць піва з „адзінкаю" князёў Радзівіла і Сапегі. Народ глядзіць на Піваварчыка і Баўблея, як на казённых людзей вядомай катэгорыі... Вось якія „радыкалы"!

Ваўкавыскі.

Вось якая красачка.

(Радашкавічы, 20 красавіка с. г.).

Радашкаўскі Гурток Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры хацеў наладзіць спэктакль на першы дзень Вялікадня ў вёсцы Максімаўцы, дзе маніліся адыграць п'еску „Птушка шчасьця", але-ж паставіць ня прышлося, бо староства не дало дазволу. Гэта ўжо трэці раз прасілі староства аб дазвол, пасылаючы па два экзэмпляры друкаў і кожны раз староства не давала ніякага адказу.

Гурток Беларускага Інстытуту Гасп. і Культ. зьвяртаецца да Цэнтральнага Ураду Б. І. Г. і К. у Вільні з просьбаю аб дапамозе. Належала-б зацікавіцца гэтаю справаю нашым паслом.

Гуртковец.

Ці-ж гэта да твару служцы Хрыстовай.

(Харашэвічы, Ваўкавыскага пов.).

Сярод поля адзінока і самотна стаіць нашая скромная цэркаўка, адзіная пацеха гаротнаму чалавеку ў сучасным яго цяжкім жыцьці. Але-ж дзякуючы ізноў-жа цяжкай сучаснасьці і тут не заўсёды знаходзіць чалавек пацеху... А нават часта горкае разачараваньне і, замест пацехі, балючы сум і тугу. І ўсё гэта дзеля таго, што Бог, ці праўдзівей, яго пасярэднік япіскоп Аляксей Гарадзенскі даў парахвіянам гэтае цэркаўкі Белабокага пастыра.

Дык і ня дзіва, што за шматлічбовымі падпісамі ад пархвіян паляцела просьба да япіскопа Аляксея, каб ён збавіў харашэвіцкую парахвію ад айца Белабокага.

З гэтае просьбы становіцца ведамым, што атрымаўшы ад свайго папярэдніка а. Кавалеўскага парахвію больш-менш наладжанаю адпаведную пашану да духоўнае асобы, сваімі нягоднымі паступкамі і абыходамі з парахвіянамі а. Белабокі зрабіў тое, што аб яго працы сталася ведамым самому ўладыку.

Хвораму дзяку п. Арцішеўскаму, які з-за гэтага ня можа выпаўняць сваіх абавязкаў, а. Белабокі не дае часьціны даходаў. Дык Арцішэўскі і яго сям'я кормяцца падаянкамі ахвярных парахвіянаў і... разумеецца, што сыстэматычна галадае. Парахвіянін.

Добрыя праявы.

(Баранавіцкі пав.).

Дзень 16 красавіка быў для нас падвойным сьвятам: Вялікаднём і днём у які першы раз са сцэны нашыя людзі пачулі роднае слова. Мясцовыя аматары-артысты ў гэты дзень наладзілі спэктакль, на якім адыгралі дзьве п'ескі: „Боты" і „Заручыны Паўлінкі" і дэклямавалі вершы. Са сваім заданьнем артысты справіліся добра, асабліва адзначыліся Маня Сталярчык і Барыс Блашчаніца. Прысутных было поўнае гумно і ўсе асталіся вельмі здаволенымі, відаць было агульнае зацікаўленьне.

Паліцыя пробавала перашкодзіць, але-ж неяк удалося залагодзіць.

Пацярпеўшы.

Пісьмы у Рэдакцыю.

Паважаны Грамадзянін Рэдактар!

Прашу зьмясьціць наступныя некалькі слоў.

Усім тым, хто прыняў удзел у экспортацыі цела і пахаваньні памёршаго майго сына і ўсім тым, хто выразіў мне і маёй сям'і з прычыны цяжкое для мяне страты пачуцьцё жалю, ня маючы ніякае магчымасьці падзякаваць асабіста, праз пасярэдніцтва газэты шчыра дзякую. Пасол *Ф. Ярэміч.*

Паважаны Грамадзянін Рэдактар!

Прашу надрукаваць у сваёй газэце маё прывітаньне са сьвятам „Вялікдзень".

Я, ніжэй падпісаны жыхар вёскі Шаўляны, Браслаўскага пав., Язэп Булыга, шлю свой сэрдэчны прывет і пажаданьне са сьвятам Вялікдзень п.п. Паслом: Ф. Ярэмічу, П. Карузе, Стэповічу, К. Юхневічу, сэнатару Багдановічу і Рагулі, усім сябрам Цэнтральнага К-ту Белар. Інстытуту Гаспадаркі і Культуры, адначасна Настаўніцы Шаўлянскае Беларускае Школы Б.І.Г. і Культуры Мар'і Булыга, ... dзень спатыкаць і праводзіць рад са ўсімі на свабодзе, а не ў вастрозе. Шчыра дзякую за памяць Цэнт. К-ту Бел. Інст. Гасп. і Культуры ў Вільні.

Сябра Б. І. Г. і К.
і Хрысц. Дэмак.
Язэп Булыга.

Вільня, Лукішкі-вастрог, 7 красав. 1928 г.

Ад рэдакцыі. Пісьмо атрымана толькі 24 красавіка. Кропкі адзначаюць тое месца, дзе вастрожная цэнзура выкасавала некалькі радкоў у пісьме так, што нельга было прачытаць.

Усячына.

Крок да новага цуду ў тэхніцы.

Як піша рыскае „Сегодня" ў № 73, акадэміку Палешчуку на аснове таго-ж самага прынцыпу, які ён прыспасабляў пры атрыманьні матэрыі з энэргіі (сілы), удалося атрымаць тэмпэтатуру ў 6000 градусаў.

Што можа вынікнуць з гэтага факту для чалавецтва, трудна гадаць. Покі можна паведаміць, што залеза пры гэтай тэмпэратуры ня топіцца, а проста пераходзіць у пар; вада спакойна гарыць; паветра з выбухам пераходзіць у іншы стан.

12. Як трэба рабіць завілістыя досьледы ўгнаеньня грунту.

Дзялянку, выбраную для досьледу, дзеляць на пяць роўных частак, аднолькавых ува ўсіх адносінах.

Часткі ўгнойваюць так, як паказана на ніжэйпаданай табліцы.

№ 1.	№ 2.	№ 3.	№ 4.	№ 5.
Азоцістае і фосфарное угнаеньне.	Азоцістае і калійнае угнаеньне.	Фосфарнае і калійнае угнаеньне.	Азоцістае, фосфарнае і калійнае угнаеньне.	Без угнаеньня.

Усе пяць частак засяваюць аднэю і тою-ж расьлінаю.

Сабраўшы і зважыўшы ўраджай з кожнай часткі асобна, лёгка судзіць, якіх спажыўных частак у грунце мала.

Кожнай з першых трох частак ня дана з угнаеньнямі аднэй патрэбнай расьлінам матэрыі. Першай ня дана калі, другой—фосфару і трэцяй—азоту, дзеля гэтага, калі ў грунце мала якой-кольвек расьліны, дык на тэй частцы, якая гэтаю матэрыяй ня ўгноена, ураджай абавязкава будзе меншы, чым на частцы № 4, якая ўгноена ўсімі патрэбнымі расьліне матэрыямі.

Калі ў грунце, палажым, мала калі, дык ураджай з першай часткі будзе меншы, чым з чацьвертай, бо гэтай частцы ня дана калійнага ўгнаеньня.

Калі ў грунце мала фосфару, дык другая частка дасьць меншы ўраджай, чым чацьвертая, таму што яна не атрымала фосфарнага ўгнаеньня.

Калі ў грунце мала азоту, дык трэцяя частка пакажа гэта тым, што ўраджай з яе атрымаецца меншы, чым з чацьвертай, бо яна і ня была ўгноена азотам.

Калі-б у грунце быў недахват двух якіх-кольвек матэрыяў, палажым—азоту і фосфару, дык на дзьвёх частках, № 2 і № 3, ураджаі былі-б меншыя, чым на частцы № 4, бо частка № 2 не атрымала фосфарнага, а № 3 азоцістага ўгнаеньня.

Калі-б аказалася, што на ўсіх трох першых частках ураджаі атрымаліся меншыя, чым на чацьвертай, дык гэта паказвала-б, што ў грунце мала ўсіх трох патрэбных расьлінам спажыўных матэрыяў.

Нарэшце, калі ўраджаі на частках № 4 (з поўным угнаеньнем) і № 5 (без угнаеньня) аднолькавы, дык гэта паказвае, што ў грунце ёсьць патрэбныя расьлінам матэрыі ў давольнай колькасьці.

Пры апісаным спосабе досьледу, можна было-б заўсёды атрымаць верны адказ на пытаньне, чаго мала ў грунце, калі-б гэтаму не мяшалі няспрыяючыя ўмовы пагоды і другія выпадковасьці, якія так шкодзяць расьлінам, што і ніякага выніку з досьледу зрабіць нельга. Дзеля гэтага досьледы прыходзіцца паўтараць 2-3 гады падрад.

Тут апісана толькі сутнасьць пастаноўкі досьледу, падрабязнае-ж навучаньне як рабіць досьледы з угнаеньнямі будзе дана пасьля апісаньня розных угнойваючых матэрыялаў і спосабаў іх датасаваньня.

13. Якія бываюць угнаеньні.

Усе ўгнаеньні дзеляцца на **поўныя**, г. ё. такія, якія маюць у сабе ўсе тры патрэбныя расьлінам спажыўныя матэрыі, і **няпоўныя**, ці **аднабокія**, у каторых зьмяшчаецца адна ці дзьве з названых матэрыяў. Аднабокія, няпоўныя ўгнаеньні называюцца яшчэ **спэцыяльнымі**, а такжа **штучнымі** ўгнаеньнямі.

Да поўных угнаеньняў належаць: **гной, начное золата (чалавечыя выдзяленьні), птушыныя выдзяленьні і кампост.**

14. Што зьмяшчаецца ў гнаі і як ён дзее на грунт.

Гной ствараецца ад мешаніны цьвёрдых і рэдкіх выдзяленьняў скаціны з падсьцілкаю; ад якасьці гэтых выдзяленьняў і падсьцілкі залежыць і якасьць гною. Якасьць-жа выдзяленьняў скаціны, сваім чарадом, залежыць ад таго, які корм.

Чым сытней і багацей корм скаціны, тым багацей фосфарам і азотам гной, які атрымліваецца ад іх. Гной ад кароў, якія стаяць усю зіму на гуменным корме (салома, мякіна), зьмяшчае ў сабе названых спажыўных для расьлінаў матэрыяў амаль удвая менш, чым гной ад скаціны, кормленай добрым сенам. Апрача таго, пры добрым і багатым корме скаціны, гной ад іх атрымліваецца такжа і ў большай колькасьці, чым ад скаціны, кормленай блага.

Ці добры гной, ці благі, ён заўсёды мае ў сабе ўсе патрэбныя для корму расьлін матэрыі, дзеля гэтага ён зьяўляецца вельмі дарагім угнаеньнем.

Гной ня толькі дае расьлінам усе патрэбныя ім спажыўныя матэрыі, але яшчэ паляпшае і якасьць зямлі. Справа ў тым, што ў грунце гной згнівае. Ад гніцьця яго вытвараецца чорнага колеру матэрыя, якая называецца перагноем. Гэты перагной і паляпшае зямлю. Цяжкія, клейкія, глiністыя землі робяцца ад яго балей рыхлымі, а рассыпчатыя, за-надта рыхлыя, пясчаныя грунты робяцца ад перагною больш зьвязнымі. Але апрача таго, перагной робіць грунт і балей пладародным. Дзеецца гэта вось дзеля чаго.

Як ужо раней было сказана, ува ўсякім грунце зьмяшчаюцца патрэбныя для расьлінаў матэрыі. Але ў такім відзе, у якім расьліна іх можа ўсмоктываць карэньнямі, гэтых матэрыяў звычайна ў грунце нямнога. Большая частка патрэбных расьлінам матэрыяў заключаецца ў цьвёрдых пясчынках і крупінках грунту, з каторых карэньні расьлін дабыць іх ня могуць. Паступова, вельмі памалу, драбнейшыя пясчынкі грунту спакрушаюцца, пры чым спажыўныя часткі, якія зьмяшчаюцца ў іх, становяцца даступнымі для корму расьлін. Спакрушаньне вельмі дробных, але цьвёрдых грунтовых частачак ідзе пад уплывам паветра, дзеля чаго гэтае спакрушаньне называецца **„выветрываньнем грунту"**. Для пасьпешнага выветрываньня грунтовых частачак, трэба, каб у грунт пранікала паветра. Чым рыхлей грунт, тым сільней ідзе выветрываньне яго, тым, значыць, больш вытвараецца ў ім гатовага для расьлін корму. Асабліва добра ідзе спакрушаньне драбнейшых грунтовых частачак ад дзееньня на іх перагною. Перагной як-бы пераядае драбнейшыя частачкі грунту. Дзеля гэтага кожны гаспадар павінен клапаціцца аб тым, каб у яго грунце было як можна больш перагною.

Такім чынам, **гной**, папершае, **дае расьлінам гатовы корм**, падругое, **паляпшае якасьць зямлі**, г. ё. **робіць цяжкія, глiністыя грунты больш рыхлымі, а за-надта рыхлыя, пясчаныя грунты—балей зьвязнымі**, і, патрэцяе, **гной робіць грунт балей пладародным**, бо перагной, які з яго стварыўся, усільвае выветрываньне, спакрушаньне драбнейшых грунтовых частачак. Са сказанага відаць, што гной зьяўляецца, сапраўды, вельмі цэнным угнаеньнем, Але, ўсе-ж такі, адным гноем угнойваць грунт не заўсёды карысна. Прыходзіцца разам з ім даваць грунту і другія ўгнаеньні. Прыходзіцца гэта рабіць таму, што асобныя спажыўныя матэрыі заключаюцца ў ім ня ў тым ліку, які вымагаюць некаторыя расьліны.

Гной звычайна вывозіцца на поле ў поўперапрэўшым відзе, такі **поўперапрэўшы гной мае ў сабе азоту каля аднэй двухсотай часьці, калі—крыху больш, а фосфару — толькі каля аднэй пяцісотай часьці.** Такая колькасьць названых матэрыяў зьмяшчаецца ў поўперапрэўшым гнаі, які атрыманы ад скаціны, добра кормленай. Ад скаціны, якая даглядалася горш, атрымліваецца гной горшай якасьці. Часамі ў такім гнаі заключаецца толькі палова паказанай колькасьці матэрыяў.

Рэдактар і выдавец А. Герасімчук.

Беларуская Друкарня ім. Фр. Скарыны—Вільня, Людвісарская 1.